

Hannah M. Strømmen. *The Bibles of the Far Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2024. 344 s.

Redan titeln slår an tonen: detta är en bok om biblar – inte om Bibeln. Närmare bestämt är det en bok om de olika biblar som samtida, främst europeisk, högerextremism rör sig med. Det handlar inte primärt om fysiska eller materiella biblar, om bibeltexter eller olika tolkningar av bibeltexter, utan om "Bibeln" som idé eller som koncept. Det handlar, som Hannah M. Strømmen benämner det med inspiration från Gilles Deleuzes och Félix Guattaris begrepp *assemblage*, om bibliska "ansamlingar", "montage" eller "konfigurationer" (mina tentativa översättningar av begreppet). En sådan konfiguration utgör ett slags sammansättning av olika delar – bibliska såväl som icke-bibliska komponenter – till en helhet som har plats i tid och rum, men som också alltid är förändringsbenägen. Att undersöka sådana bibelkonfigurationer handlar inte primärt om att fråga vad Bibeln är, utan mer om att fråga hur bibeln fungerar, hur den används och av vilka den används. Begreppet *assemblage* är inte helt nytt i bibelvetenskaplig forskning, men Strømmens konsekventa och kreativa användning borde kunna bidra till att befästa det som ett viktigt teoretiskt verktyg inom särskilt *receptions*historisk (och *receptions*kritisk) bibelforskning.

Boken är uppdelad i nio kapitel. I det första kapitlet beskriver Strømmen den europeiska extremhögern med början i Anders Behring Breiviks terrorattentat på Utøya den 22 juli 2011. Syftet med kapitlet är egentligen inte att fokusera på Breivik utan att genom Breivik få en ingång till den europeiska extremhögern. Strømmen understryker att Breivik inte var en "ensamvarg" utan att han måste förstås i en vidare kontext. I den kontexten spelar olika föreställningar kring religion en viktig roll, vilket inkluderar föreställningar kring bibeln – inte minst i olika typer av retoriska konstruktioner av västerlandet (och därmed kristendomen) som "vår" kultur, i

kontrast mot islam som den "andre". Strømmen menar att mycket av tidigare forskning kring högerextremism har opererat med ett endimensionellt religionsbegrepp, där olika politiska rörelser uppfattats som sekulariserade versioner av "riktig" kristendom. Men sådan analys kan inte fånga den fulla komplexiteten i olika former av levd kristendom. På ett liknande sätt har denna forskning haft svårt att ta på allvar och ringa in de sätt på vilka bibeln – bibeltexter men också olika föreställningar kring "Bibeln" – fortsätter att fungera i vad som vanligen brukar uppfattas som högradigt sekulariserade samhällen. Därigenom är marken beredd för bokens andra kapitel där Strømmen beskriver idén bakom att använda Deleuzes och Guattaris begrepp *assemblage* för att analysera bibelreception. Samtidigt underminerar Strømmen själva begreppet *reception*, eftersom hon menar att de exempel hon studerar i boken inte kan förstås som "reception" av specifika bibeltexter i någon kvalificerad mening. Strømmen menar dessutom att *receptions*forskare i regel har fokuserat för mycket på bibeltexter – onekligen ett provocativt uttalande, men som ändå framstår som rimligt i ljuset av ambitionen att förstå hur bibeltexter eller olika föreställningar kring "Bibeln" fungerar som en av många bitar i en politisk (eller för all del religiös) föreställningsvärld, och då sällan i form av direkta referenser till, eller uttryckliga tolkningar av, bibeltexter.

Det tredje kapitlet består av en analys av Breiviks "manifest" och de två olika bibliska "montage" som Strømmen tycker sig kunna identifiera däri. Hon kallar dessa för "krigsbibeln" (*The War Bible*) och "civilisationsbibeln" (*The Civilisation Bible*). "Krigsbibeln" består av en samling bibeltexter som förespråkar våld, högerextrema idéer kring till exempel kontra-jihadism, samt historiska exempel på kristet våld mot muslimer (främst korstågen). "Civilisationsbibeln" består i princip inte av några (citat av eller allusioner till) bibeltexter, utan fungerar mer som ett generiskt uttryck för europeisk och västerländsk kultur. Som Strømmen uttrycker

det i ett senare kapitel: Civilisationsbibeln är inte så mycket en "bok att läsa som ett fundament för västerländsk civilisation" (s. 139). I kapitel fyra och fem lyfts blicken från Breivik och hans manifest till andra aktörer inom europeisk högerextremism och hur dessa på liknande sätt som Breivik konceptualiserar en "krigsbibel" (kapitel fem) respektive "civilisationsbibel" (kapitel sex). I linje med användningen av assemblagebegreppet är intresset här inte bara de högerextrema aktörerna eller deras bibelanvändning, utan vilka icke-bibliska komponenter som "fastnar" på respektive bibel. I kapitlet om "civilisationsbibeln" noterar Strømmen till exempel att idéer från konservativa tänkare som Roger Scruton (1944–2020) och Rémi Brague (f. 1947) "fastnar" på denna bibel och blir en del av den. Bibeln blir en del av den överlägsna västerländska civilisationen, i stark kontrast mot andra, utomeuropeiska civilisationer – inte minst islam.

I kapitel sex behandlar Strømmen särskilt "krigsbibeln" och mer generellt problemet med bibliskt våld, alltså hur skildringar av våld i bibeltexter har förståtts och använts av olika aktörer – i samtiden men också historiskt. Här formulerar Strømmen fyra bibelvetenskapliga svar på föreställningar om bibliskt våld: att historisera de bibliska texterna, att bekämpa selektivitet (belysa och utmana det faktum att bara ett litet urval texter ur den bibliska kanon används och tolkas), att utmana biblisk auktoritet, samt en "motståndets läsning" (*resistant reading*). I det sjunde kapitlet formuleras en strategi för att "deterterritorialisera" bibelkonfigurationer, ett slags motsvarighet till att dekonstruera dem. Det åttonde och sista kapitlet sammanfattar boken och pekar ut bibelreception som ett fält för kritiska studier av olika typer av etiskt problematiska och potentiellt skadliga användningar (konfigurationer) av bibeltexter.

Hannah Strømmens bok är välskriven och oupphörligt intressant. Den har hög densitet men är samtidigt lättläst. I boken frammanas ett sätt att bedriva forskning kring bibelreception som har hög samhälls-

relevans. Begreppet assemblage är, som jag nämnde inledningsvis, kreativt och konsekvent använt. Förmodligen är det så att detta begrepps användbarhet för andra forskare kommer att avgöras av hur man ställer sig till dess filosofiska premisser. Frågan om mänsklig agens hör till dessa. Strømmen återkommer gång på gång till att hennes bok handlar om bibelanvändning (*Bible-use*). Boken fokuserar på ett litet antal aktörer och deras bibelanvändning (främst alltså Breivik men även andra högerextrema personer). Ändå tillskrivs också biblar agens. Med ett för Deleuze och Guattari typiskt språkbruk beskrivs de till exempel som "maskiner" (s. 126, 139). Vid ett tillfälle menar Strømmen att en bibel på ett nattygsbord i ett hotellrum gör något, bara genom att finnas där. Men är det verkligen så? Är det inte först när en människa kommer in i rummet och får syn på denna bibel och interagerar med den som den kan göra eller åstadkomma något? Visserligen garderar sig Strømmen genom en diskussion av distributiv agens (s. 70–71), där hon pekar ut hur människor och föremål kan samverka. Men att en bibel skulle kunna fungera som en "maskin" är ett mycket mer långtgående påstående.

En ytterligare kritisk invändning kring begreppet assemblage kan handla om vad eller vilka som uppfattas ingå eller vara en del i ett visst specifikt assemblage, som till exempel "civilisationsbibeln". Konservativa tänkare som Brague och Scruton kopplas samman med Breiviks bibelanvändning. Strømmen är noga med att påpeka att hon inte vill antyda någon form av direkt samband, ändå framställs dessa tänkare som en integrerad del av Breiviks världsbild. Detta belyser hur ett visst assemblage är en konstruktion av forskaren, som därmed har att ta ansvar för vilka bibliska och icke-bibliska komponenter som hänförs till en viss bibelkonfiguration, som till exempel "civilisationsbibeln".

Kanske ska dessa avslutande funderingar inte bara förstås som randanmärkningar till Strømmens bok utan som mer djupgående frågor kring dess premisser och teoretiska

ramverk. Men det är just genom att väcka funderingar kring de filosofiska och epistemologiska förutsättningarna för bibelreceptionsforskning som jag tror att denna bok kommer att äga ett bestående värde.

Richard Pleijel

Docent, Stockholms universitet

DOI: 10.51619/stk.v10i12.28015

Samlingsrecension: Mormonfundamentalism. Christina M. Rosetti. *Joseph White Musser. A Mormon Fundamentalist*. Illinois: University of Illinois Press, 2024. 112 s. William R. Jankowiak. *Illicit Monogamy. Inside a Fundamentalist Mormon Community*. New York: Columbia University Press, 2023. 304 s.

I det populära medvetandet förknippas mormonismen gärna med polygami, trots att det största mormonska samfundet, Jesu Kristi Kyrka av de Sista Dagars Heliga, inte omfattar bruket och sedan över hundra år har förbjudit och fördömt det. I delar av den mormonska rörelsen lever det kvar. I en biografi över Joseph White Musser (1872–1954) visar Cristina M. Rosetti hur frågan om månggifte kom att dela rörelsen vid början av 1900-talet. Musser var från början inte den mest framträdande av de mormonfundamentalistiska ledarna, men hans noggranna dagboksanteckningar som Rosettis framställning bygger på samt hans publicerade apologetiska skrifter gör hans gärning till en lämplig utgångspunkt för studiet av mormonfundamentalismens historia och teologi.

Musser föddes år 1872 i en polygam familj. Hans far hade fyra fruar och trettiofem barn. Fadern hade förtroendeposter inom kyrkan och avtjänade ett fängelsestraff under 1885 för sin övertygelse. Musser fick själv tidigt uppgifter inom kyrkan. Som tolvåring ordinerades han till det aronitiska prästerskapet. Han fick senare flera ytterligare ordinerings och beseglingar och exkommunicerades år 1921.

År 1890 kom kyrkans första manifest mot

polygami. Ett andra manifest utfärdades 1904. Många inom rörelsen uppfattade förbudet som ett utslag av anpassning till det sekulära samhället i ett försök att skydda kyrkans egendom från konfiskering, och som ett sätt att gynna den mormonske senatoren Reed Smoots (1862–1941) politiska karriär. Mussler var en av dessa: desillusionerad av institutionen men fast rotad i trostraditionen från Joseph Smith (1805–1844). Desillusionerade troende började samlas för sig och samlingarna fick i takt med exkommuniceringarna alltmer karaktären av ett separat samfund med egen prästorganisation och sakramentsförvaltning. Fram till 1933 då kyrkans tredje manifest mot månggifte utfärdades var det möjligt att som bekännare, om än inte som utövare, av polygami vara medlem i Sista Dagars Heliga (LDS), men därefter blev splittringen definitiv. På många sätt, menar Rosetti, bibehöll organisationerna ett symbiotiskt förhållande under 1930-talet. De definierade sig i förhållande till varandra och byggde sina identiteter på denna distinktion.

År 1944 sattes Musser i fängelse för olaga månggifte. Strax efter frigivning drabbades han av stroke och kom under behandling av en mexikansk fundamentalistisk läkare, Rulon Allred, som Musser ordinerade till präst. Rosetti skriver att beslutet att undergå medicinsk behandling av Allred och i samband med det ordinerades honom till prästrådet blev en av de mest avgörande händelserna i den mormonfundamentalistiska rörelsens historia och ledde till motsättningar inom prästorganisationen. Allred saknade inte religiösa meriter, men den snabba takten med vilken han klättrade inom prästhierarkin saknade motstycke och väckte motstånd. Det uppfattades som olämpligt att seniora medlemmar som lagt grunden för rörelsen blev åsidosatta till förmån för en nykomling i ledarskapets personliga krets.

Vid Mussers död i mars 1954 övertog Allred det högsta ledarskapet som Musser kommit att inneha, vilket genast ledde till schism. Allreds grupp Apostolic United Brethren stod i opposition mot Fundamentalist Chur-